

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ VETERİNER FAKÜLTESİ ÇİFTLİĞİNDE YETİŞTİRİLEN TUJ VE MORKARAMAN KOYUNLARIN VERİM PERFORMANSLARI: I. YAPAĞI ÖZELLİKLERİ

The Performances of Yield of Tushin and Morkaraman ewes at the Farm of Veterinary Faculty University of Kafkas, Kars: 1. The Traits of Wool.

H. Osman Korhan ULUSAN*

Kafkas Üniv.Vet.Fak.Derg. 1995, 1(1-2): 86-88

ÖZET

Bu araştırmanın amacı Kars Veteriner Fakültesi Çiftliği'nde yetiştirilen Tuj ve Morkaraman dişi koyunların performanslarını incelemektir. Araştırma materyalini 47 Tuj, 65 Morkaraman koyunun 1995 yılına ait verileri oluşturmuştur.

Her yaşta Tuj ve Morkaraman koyunlarda ortalama yıllık kirlı yapağı verimi sırasıyla; 1.78±0.07 kg. ve 1.72±0.04 kg. olmuştur. Tuj ve Morkaraman koyunların kaburga bölgesinden alınan örneklerde sırasıyla aşağıdaki bulgular elde edilmiştir: Elyaf inceliği 36.61±1.73 mikron ve 41.98±0.98 mikron, lüle uzunluğu 10.81±3.42 cm. ve 11.91±3.64cm., yapağı kalitesi 45.17±1.26'S ve 39.00±0.80'S. Genotipler arası farklar yapağı kalitesi için p<0.05 de önemli bulunmuştur. Yapağı verimi ile lüle uzunluğu, yapağı verimi ile elyaf inceliği ve lüle uzunluğu ile elyaf inceliği arasındaki korelasyonlar Tuj ve Morkaramanlarda

sırasıyla; 0.05±0.154 ve 0.24±0.132, 0.22±0.150 ve 0.03±0.16, 0.16±0.152 ve 0.33±0.128 olarak saptanmıştır. Morkaramanlarda lüle uzunluğu ile elyaf inceliği arasındaki korelasyon p<0.05 de önemli bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Tuj, Morkaraman, Koyun, Yapağı.

SUMMARY

The aim of this study was to investigate the performances of Tushin and Morkaraman ewes at the Farm of Veterinary Faculty University of Kafkas, Kars. The material of this study was consisted from Tushin 47 and Morkaraman 65 ewes raised in the year 1995.

The averages of greasy wool yield in all ages of Tushin and Morkaraman ewes were 1.87±0.07 kg. and 1.72±0.04 kg. respectively. The wool samples from the rib region of breeding ewes were examined and the fol-

lowing results were obtained: the fineness of fiber 36.61±1.73 μ and 41.98±0.98 μ, the mean staple length 10.81±3.42 cm. and 11.91±3.64 cm., the quality of wool 'S 45.17±1.26 and 'S 39.00±0.80 Tushin and Morkaraman ewes respectively. The difference between genotypes for quality of wool was significant (p<0.05). The correlation were estimated 0.05±0.154 and 0.24±0.132 for between the greasy wool yield and the mean staple length, 0.22±0.150 and 0.03±0.136 for between the greasy wool yield and the fineness of fiber, 0.16±0.152 and 0.33±0.128 for between the mean staple length and the fineness of fiber in Tushin and Morkaraman ewes respectively. The correlation coefficient between the mean staple length and the fineness of fiber was significant in Morkaraman ewes (p<0.05).

Key Words: Sheep, Tushin, Morkaraman, Wool.

GİRİŞ

Türkiye hayvan varlığı içinde koyun ilk sırayı (tavuk dışında) almaktadır. Ülke genelinde, çeşitli nedenlerle, gün geçtikçe yok olmağa yüz tutan ve niteliksizleşen otlakların büyük bölümü ancak koyun yetiştiriciliğine uygun duruma gelmiştir. Bilindiği üzere böyle otlakları en iyi değerlendirebilen çiftlik hayvanlarının başında koyun gelmektedir.

* Prof.Dr. - KAÜ. Vet. Fak. Zootečni Anabilim Dalı - KARS

Kars çevresi de sahip olduğu otlaklar bakımından yukarıda belirtilen nedenlerle, özellikle son yıllarda, sığır yetiştiriciliğine uygun olma niteliğini gittikçe yitirmektedir. Kısacası, otlakların büyük bölümü, ancak koyun yetiştiriciliğine uygun durumdadır. Bölgede halen sürdürülmekte olan koyunculuk küçük aile işletmeciliği şeklindedir. Yöreye hakim koyun ırkı Morkaraman olmakla birlikte Çıldır ve Arpaçay ilçeleri çevresinde bu bölgeye özü Tuj ve bunların melezelrine rastlanmaktadır. Fenotipik olarak gerek beden renginin beyazlığı gerek kuyruk yapısı gerekse

uyultaki yağ birikimi Tuj ırkını Morkaramandan ayıran en önemli özellikler olarak gösterilebilir. Ancak sözkonusu ırklar arasında yapılan melezlemeler, başta Tuj ırkının gittikçe yok olmasına neden olmaktadır. Bu çalışmada, başta Tuj olmak üzere, yapılması düşünülen ıslah çalışmalarına temel oluşturmak için performanslarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bir kaç bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde yapağı özellikleri incelenmiştir.

Tuj ırkı üzerinde yapılan benzer çalışmalarda, yapağı ağırlığı 2 kg, elyaf inceliği 32-29 μ (1) ve yine yapağı ağırlığı 2 kırkımda 2.483 kg., lüle uzunluğu 7.37 cm., elyaf inceliği 36.61 μ olarak elde edilmiştir(2). Akkaramanlarda yapağı kalitesi, elyaf inceliği ve lüle uzunluğu sırasıyla; 40'S, 36.71 μ ve 10.04 cm.(3); Kıvrıkcık ırkında yapağı ağırlığı, elyaf inceliği ve lüle uzunluğu sırasıyla 1.67 kg., 29.3 μ , 8.74 cm.(4); Karacabey Merinoslarında aynı değerler sırasıyla 3.35 kg., 20.27 μ ve 6.18 cm.(5); Tsigaj koçlarında yapağı kalitesi, elyaf inceliği ve lüle uzunluğu sırasıyla 50'S-60'S, 23.24-30.84 μ ve 9.1-10.2 cm.(6); Hindistan'daki saf ve melez Rambouletlerde yapağı ağırlığı 2.53 kg. ve 2.28-2.32 kg.(7); yine Hindistan'daki Nali ırkı ve bunların melezlerinde yapağı ağırlığı 0.97 kg. ve 1.06 kg.(8); North Kazakh Merinoslarında yapağı ağırlığı, elyaf inceliği sırasıyla 4.96-5.42 kg. ve 20.62-22.12 cm.(9); İsviçre'deki Swiss Charollais beyaz koyun ırkında yapağı ağırlığı erkeklerde 1.5 kg., dişilerde 1.2 kg.(10); Polish Corriedale ve Ile de France koyunlarında yapağı ağırlığı 2.27 kg. ve 0.98 kg.(11), Brezilya'daki Corriedale ve Romney ırklarında yapağı ağırlığı ve elyaf inceliği sırasıyla 3.36-3.54 kg., 3.19-3.23 kg., 29.25-29.43 μ , 34.19-34.37 μ (12), Mısır'daki Ossi mi koyunlarında elyaf inceliği ve lüle uzunluğu 38.3-41.6 μ ve 5.3-7.8 cm.(13), aynı özellikler Ukrayna'daki Askanian koyunlarında sırasıyla 26.1 μ ve 11.6 cm.(14), olarak bildirilmiştir.

MATERYAL VE METOT

Araştırma materyalini Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Uygulama ve Araştırma Çiftliğinde yetiştirilen 47 Tuj ve 65 Morkaraman koyunlarına ait 1995 verileri oluşturmuştur.

Çiftlikte kırkımlar Haziran ayında yapılmaktadır. Her koyundan elde edilen yapağı gömlekleri ± 50 g. hata ile tartılarak yapağı ağırlıkları saptanmıştır. Lüle uzunluğu (cm), elyaf inceliği (Mikron), yapağı kalitesi veya sortimenti ('S), her koyunun kaburga bölgesinden alınan örneklerde incelenmiştir. Bu amaçla, Tujlardan ortalama 133.53, Morkara-

manlardan 129.13 elyaf analize edilmiştir. Analizler Tarım Bakanlığına bağlı Bursa Yapağı Laboratuvarında yaptırılmıştır.

Tabloda mikron "mic." şeklinde kısaltılarak gösterilmiş, hesaplamalarda klasik istatistik yöntemler kullanılmıştır.

BULGULAR

Tuj ve Morkaraman koyunlarda elde edilen bulgular ilgili tablolarda sunulmuştur(Tablo 1 ve 2).

Yapağı ağırlığı her iki genotipte de birbirine yakın değerlerde, lüle uzunluğu ve elyaf inceliğinde Morkaramanlar (MK) lehine görülen fark, yapağı kalitesinde Tujlar lehine olmuştur. Nitekim, yapağı kalitesinde genotipler arası fark $p < 0.05$ de önemli görülmüştür(Tablo 1).

Tablo 1. Tuj ve Morkaraman koyunlarda yapağı özellikleri

Özellikler	Tuj			Morkaraman			
	N	\pm	$\pm Sx$	N	\pm	$\pm Sx$	t
Kirli yapağı V.kg.	47	1.78	0.07	65	1.72	0.04	
Lüle Uzunluğu cm	47	10.81	3.42	65	11.91	3.64	
Elyaf inceliği mic.	47	36.61	1.73	65	41.98	0.98	
Yapağı kalitesi 'S	47	45.17	1.26	65	39.00	0.80	+

(+) $p < 0.05$ de önemli

Tujlarda yapağı ağırlığı ile lüle uzunluğu, Morkaramanlarda yapağı ağırlığı ile elyaf inceliği arasındaki korelasyonlar yok denecek kadar çok düşük; Tujlarda lüle uzunluğu ile elyaf inceliği, Morkaramanlarda yapağı ağırlığı ile lüle uzunluğu arasındaki korelasyonlar çok düşük olmuştur. Morkaramanlarda lüle uzunluğu ile elyaf inceliği arasındaki korelasyon ise $p < 0.05$ de önemli bulunmuştur(Tablo 2).

Tablo 2. Tuj ve Morkaraman genotiplerinde yapağı özellikleri arasındaki ilişkiler

Korelasyonlar	Tuj			Morkaraman		
	r	$\pm Sr$	t	r	$\pm Sr$	t
Kirli yap.V.-Lül.Uz.	0.05	0.154	-	0.24	0.132	-
" " "-Elyf in.	0.22	0.150	-	0.03	0.136	-
Lül.Uz.-Elyf in.	0.16	0.152	-	0.33	0.128	-

(+) $p < 0.05$ de önemli.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada Tuj genotipinde saptanan yapağı ağırlığı ile bulgu, aynı ırk üzerinde yapılan

diğer araştırma sonuçlarından (1,2) ve diğer ırklar için bildirilenlerden oldukça düşüktür(3,5,7,9,12).

Bu durum Morkaraman genotipinde elde edilen bulgu için de aynıdır. Buna karşılık söz konusu genotiplere ait yapağı ağırlıkları, Kıvırcık, Hindistan'daki Nali, İsvişre'deki Swiss Charollais ve Ile de France ırkları için bildirilen sonuçlardan daha yüksektir (4,8,10,11).

Elyaf inceliği için söz konusu genotiplerde elde edilen bulgular; gerek Tujlar gerekse diğer ırklar için bildirilen sonuçlardan daha fazla(1,4,5,6,12,14), bazı araştırma sonuçlarına benzer(2,3,13), görülmüştür.

Tuj ayrıca Morkaramanlar için saptanan bu araştırma bulguları, Tuj ırkı üzerinde yapılan diğer araştırmalarda elde edilenler ile Kıvırcık, Karacabey Merinosu, Tsigai ve Mısır'daki Ossimi ırkı için bildirilen değerlerden daha fazla(2,4,5,6,13), Ukrayna'daki Askanian ırkına benzer(14) görülmüştür.

Bu çalışmada Tuj ırkının yapağı kalitesi, Akkaramanlardan daha iyi(3), Tsigailerden daha kabadır(6), Morkaramanların yapağı kalitesi ise diğer araştırma sonuçlarına göre daha kabadır(3,6).

Bu araştırmada elde edilen bulgular, Tuj ırkının Morkaraman ırkına göre daha ince ve kaliteli yapağıya sahip olduklarını göstermektedir. Araştırmanın ileriki bölümlerinde diğer performanslar incelendikten sonra beyaz rengin sabitleştirilmesi için seleksiyon çalışmaları ve hangi tip Merinoslarla hangi yöntemlerle ıslah edilebileceğine karar verilebilecektir.

LİTERATÜR

1. **Yarkın, İ., Eker, M.:** Kars çevresinde yetiştirilen Tuj koyunu üzerinde çalışmalar. AÜ Ziraat Fak. Yıllığı No:4, Ankara, 1954.
2. **Geliyi, C., İlaslan, M.:** Kars ili Çıldır ilçesi Doğruyol köyünde yetiştirilen Tuj koyunlarının döl, süt ve yapağı verimleri. Kars Deneme ve Üretim İstasyonu Müdürlüğü Yayın No:6, 2-3, Kars, 1987.
3. **Altın, T., Vanlı, L.:** (The evaluation of lenght and fineness of Akkaraman lambs wool due to several factors) Doğa Türk Veteriner ve Hayvancılık Dergisi, 18(2): 101-106, (Ref: Anim.Breed.abst.5003,1995), 1994.

4. **Demir, H., Başpınar, H.:** Kıvırcık koyun ırkının yarı entansif koşullardaki verim performansı II. Koyunlarda döl verimi, süt verimi, canlı ağırlık ve yapağı özellikleri. İÜ Vet.Fak.Derg. 17(2): 13-24, İstanbul, 1992.

5. **Oğcan, M.:** Karacabey Merinoslarında önemli verim özelliklerini seleksiyonla geliştirme olanakları I. Çeşitli özellikler bakımından performans düzeyleri. Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi 34(1-2): 47-58, Bursa, 1994.

6. **Ali, B.K.:** (Wool production and quality) Farskötsel 74(12): 5-6, (Ref: Anim.Breed.Abst., 3639, 1995), 1994.

7. **Ganai, T.A .S., Pandey, R.S.:** Annual greasy fleece production of Rambouillet and their crosses with Gaddi. Indian J. Anim. Sci. 63(9): 1001-1002, india, (Ref: Anim.Breed.Abst. 3846, 1995), 1993.

8. **Malik, B.S., Singh, B., Sangwan, M.L.:** Studies of fleece production in Nali and its crosses. Indian J. Anim. Res., 24(2): 82-84, (Ref:Anim.Breed.Abst. 3199, 1994), 1991.

9. **Moskalenko, L.P.:** (Effectiveness of use of North Kazakh Merinos) Zootekniya no:5, 9-10, (Ref:Anim. Breed.Abst. 553, 1995), 1994.

10. **Muglu, J.:** (Swiss Charollais-a new white sheep breed) Kleinviehzüchter 42(1): 23-25, Flawil, Switzerland, (Ref:Anim.Breed.Abst.3839, 1994), 1994.

11. **Niznikowski, R., Janikowski, W.T., Rant, W.:** (The effect of crossing polish corriedale with east fresian and meat breds of sheep on the body weight growth and wool productivity of their lambs) Animal Sci. No:30, 45-49. Brwinow, Poland, (Ref: Anim.Breed.Abst. 5676, 1995), 1994.

12. **Oliveira, N.M. DE, Moraes, J.C.F.:** (Environmental and genetic effects on production traits of ewes of different origin) Ciencia Rural 23(3): 347-350, Bage, RS, Brazil, (Ref:anim.Breed.Abst. 3640, 1995), 1993.

13. **Omar, S.S., Houria, M.A.:** A study of some carcass and wool characteristics of culled ossimi ewes. Egyptian J. Anim. Production Faculty of Agriculture, university of Menofiya, Shibin El-Kom, Menofiya Egypt, 31(1): 125-136, 1994.

14. **Shtompel, N.V., Salganskaya, V.A.:** (The relationship wool fineness and production in stud rams of the Askanian fine woolled breed) Ukrainskii Institut Zhivotnovodstva 65 77 81, Akroin, (Ref: Anim. Breed. Abst. 1548, 1995), 1994.